

III.

Vor Frue Kalent og Vingodset i Sønderherred.

Vi vide ikke, hvor længe Guds Legems Lag har bestaaet ³⁾. Det synes i Tiden at være blevet forandret til et Vor Frue Kalent, blandt hvis Opgaver det var at forsyne Kirkerne i Sønderherred med Vin og Brød ved Nad-

³⁾ 1502 omtales »Guds Legems Jord« i Østofte (Kall Rasmussen, Musse Herred, S. 108); men vi vide ikke, om denne Ejendom har haft noget at gjøre med Guds Legems Lag i Sønderherred, til hvilket Herred Østofte forøvrigt i ældre Tid skal have hørt, inden det blev indlemmet i Fuglse Herred.

veren. Angaaende dette Kalent skal først meddeles nogle kgl. Stadfæstelser og andre Hovedbreve, og dernæst en Række Adkomstbreve paa det Gods, som Kalentet i Tidens Løb havde erhvervet (formodentlig ved Sjølegaver), og hvortil dets Virksomhed støttede sig.

Thisse epherschreffne Breffue stadfester wor Frue Calente godtz och wingotzitt wdj Syndreherrit.

Det første er konning Hansis breff wnder Dato Løffuerdagen nest effter hellig Korsdag Exaltationis Mcdxcviij wdgiffruit y wor kiøpsted Mariebo, hues mening er thenne. Wy Hans etc. gjørre alle witterligt, att hederlige och reenlifvede Dannemend, Prester, Oldermænd och menige Calente brødre y Syndreherrit her j Laaland haffue ladit berette her fore oss, att the och theris forfædre haffue kiøfft nogit jorde godtz for theris egne pendinge, och mett thet godtz stigtet och forøget Gudtz tieniste. Huilcket gotz mett the tienere, ther nu paaboer eller her ephther komendis worde, wij aff wor synderlige gunst och naade haffue tagit, annammit och vndfangit och mett thette wort obne breff tage, annamme och vndfange, wdj wor kongelige hegen, wern, friid och beskiermelse, besynderligen att forsuare och fordedinge thiil rette, och ey wille, att nogen skal for^{ne} godtz eller tienere besuerge mett gesterij, y eller aff att sætte, eller j nogre maade sig ther mett att beuare, wden for^{ne} Oldermændtz och menige Calente brødris willie och samtycke, men ther paa nyde och wedbliffue saadanne skonsel och frihed, som andre gode Prestemend och Calente brødre i de andre herreder her i Laaland haffue och nyde paa saadanne godtz och thienere. Thi forbiude wi etc.

Dett andit er och konning Hansis breff paa pergmen wnder dato Hagenskouff feria quarta proxima post festum beatæ Lucie Virginis, Anno Dñi Md, wdj thenne ephterfølgendis mening: Wij Hans etc. giøre alle vitterligt, att

for os wor skickit Her Anders Krag's Bud mett it breff aff Laalandtzfars Landtzting, lydendis, att Dannemend haffue wundit, att the haffue ey hørt, spurt eller mindis kunde, att ther haffuer werrit ildit eller kiert paa thet Calente godtz y Hoby, Truels Folmersen paa boer, j xl aar och mere, før Jørgen Olsen thalled der paa. Som det breff ther om ydermere wduiser. Huilckit breff wy nu stadfeste och wid sin fulde mackt dømme mett alle ord och artickle, som thet indeholder. Forbydendis alle, ehue the helst erre eller werre kunde, paa for^{ne} godtz hinder eller forfang at giørre i nogen maade, saa lenge nogen kommer for os med bedre bevisning paa vort Retterting. Datum etc. Nostro ad causas sub sigillo, teste Georgio Marsuin, Justiciario nostro dilecto.

Det tredie er Konning Christierns breff vnder dato, Kiøbenhaffn, Søndagen Lætare, Aar Mdxviij, paa pergmen, lydendis som eptherfølger: Wii Christiern etc. Giøre alle witterligt, att wy mett thette wort obne breff tage, annamme och wndfange os elskelige Prester, Oldermænd och menige Calente brødre y Syndreherrit y Laaland mett alt theris godtz, rørendis och wrørendis, hioen, tienere och allt andit, huad Naffn thet helst mett neffnis kand, wdj wor kongelige hegen, wern, friid och beskiermelse besynderligen att forsuare och fordedinge thiil rette. Sammeledis haffue wij aff samme gunst oc naade fuldbyrd, samtyckt och stadfestet, och mett thette wort obne breff fuldbyrde, samtycke och stadfeste thet wor kierre Herre Faders (hues Siell Gud naade) breff, som hand for^{ne} Calente brødre naadeligen vndt och giffuet haffuer. Och mæle wy dett wiid syn fulde macht att bliffue mett alle sine ord och artickle, ligeruis som thet indeholder. Thy forbiude wij alle, ehue the helst ær eller werre kunde, serdelis wore Fogeder och Embidtmænd, thennem her emod paa person, godtz, rørendis eller wrørendis, hion, tienere och alt andit, huad Naffn thet helst mett neffnis kand, att hindre, hindre lade, møde, platze, dele, wmage

eller y nogre maade wforrette. Wnder wor kongelige heffn och wrede. Giffuit etc.

Det fierde er konning Christians Dom vnder dato, Herresuad closter løfuerdagen [nest efter wor Frue dag natiuitatis?] Mdxix, huis mening er thenne: Att eptherdj Knud Gøye er saa lagd logliig tiid forre, och hand icke thaa (heller som thilforn) wille mett syn breff och beuising paa for^{ne} wingodtz møde wdj rette, tha skal forschreffne Her Oluff Grubbe och Her Peder Berthelsen mett the andre sogneprester wdj for^{ne} herreder wbehindritt igien affannamme alle for^{ne} wingodtz mett alle thøris rente och rettighed, och thennem epther thøris breffs lydelse nyde, bruge och beholde.

Det femte er en Landtztings winde, wdgiffuen aff Landtz dommer Mogens Falster thiil Bellinge, lydendis, att Her Jørgen Oluffszen y Westenschouff och Her Oluff Grubbe y Arninge haffuer ildit paa Landzting iij samfelde ting och beklagett, att thennem er skeed wskiel och wrett paa then dom, kon. matt. haffuer giffuit thennem paa thet wingodtz, som ligger wdj Syndreherrit och Nørreherrit i Lolland. Tha fandt Landsdommer them till at søge wor [naadigste Herre] och ther ydermere beklage, hues wskiel them er skeet modt Hans Naades dom¹⁾. Wnder dato Mdxl, Otthensdagen, som war S. Catharine afften.

Den siette er en dom wdgangen aff Syndreherritz tingh Mdlxxvii then 13. Martij, hues mening er thenne: Jens Juul wdj Sauensø, som then dag sad Synderherritz ting, gjør witterligt etc.²⁾. Tha wiste ieg ieke andit att

¹⁾ Jvfr. Rhode, Saml. til Lollands og Falsters Hist. II, 277.

²⁾ Af den i Rogers Samlinger forefundne Afskrift af Dommen kan følgende Udtog hidsættes til nærmere Oplysning af Sagen: Henning Gøye til Kjerstrup havde efter kgl. Befaling ladet Arvingerne efter Johan Oxen til Nielstrup, nemlig Fru Sidsel Urne sl. Albret Oxen af Nielstrup, Fru Inger Oxen af Sølstedgaard, Fru Merte Oxen af Birkholm, Fru Sidsel Oxen af Hjelmsø, Jomfru Johanne Oxen af Ruegaard og Fru Anne Frants Banners af Kokkedal, ind-

sige ther om for rette, end ieg finder then gord, som Jørgen Munck nu iboer, at komme thiil presterne y Syndreherrit igien, liige som hand war før, och Her Johan Oxis arffwinge att igien giffue al den deel, Landgille och al anden oppebyrdszel och herliighedt, som er oppebaarrit aff Jørgen Muncks gaard, siden først thet maglaugd breff bleff giort Her Johan Oxe och Her Oluff Grubbe, prest thiil Arninge Kircke, och de andre prester emellom, som forschreffuit staar, och thiil nu, emeden Her Johan Oxis breff wiid mackt bliffuer, som her forschriffuit staar, saa lenge her kommer andre breffue for mig y rette, end nu werrit haffuer. Att saa y sandhed er gaait etc.¹⁾.

Ovenstaaende Stykker findes i Fyns Bispearkiv i Afskrift fra Slutningen af det 16de Aarhundrede. De tre første Breve ere dog her supplerede noget efter et Hdskr. i Kgl. Bibl. (Ny kgl. Saml. 1188. 4to.), der tillige indeholder tre andre Breve med Privilegier for Gejstligheden, nemlig 1. Frederik II's Privilegium af 10de Juni 1578 for Præsterne i Fyns Stift (trykt i Aktst. udg. af Fyns Stifts

stevne til Sønderherreds Ting at svare til Sønderherreds Præsters Klagemaal, at disse ikke havde faaet den Gaard i Uterslev, som Johan Oxe ved Mageskifte 1530 (se ndfr. S. 432 f.) havde udlagt dem for Sønderherreds Kalentes Gaard i Tornby i Ryde Sogn, hvorfor de i Henhold til Mageskiftets Ordlyd forlangte den af Jørgen Munck beboede Gaard i Tornby tilbage igjen tilligemed det Landgilde og anden Afgift, der var gaaet af Gaarden, siden Mageskiftet skete.

¹⁾ Om Vin- og Kalentegodset paa Laaland findes et Par Kongebreve fra 1569—70 meddelte i Ny kirkehist. Saml. V, 428—9. Til Oplysning om samme Emne kan endnu hidsættes følgende. I et Brev, dat. Østøfte 12te September 1587, skriver Provst Jørgen Christiensen blandt andet til Fuelse Herreds Præster: „Jeg haffuer endnu til forraad herritz win ved xvij pottes, dennem vill ieg samme dag [d: naar Præsterne samledes til Kalent] uddele til herritzkirkerne. Atj ville her vdi ocsaa vere fortænkte, tagendis met Eder huer en flaske paa en potte oc komme saa betimelig om viij slæt, at wi kunde haffue raad sammen oc vdytte vinen, førend mode begyndes.“ (Karen Brahes Mnsr. Nr. 280).

lit. Selskab I, 5) i en Vidisse, udstedt paa Landemodet i Maribo den 22de Oktober 1578 af Hack Ulfstand til Hecke-bjerg, Kgl. Maj.s Hovedsmand paa Aalholm og Stifts-Regenter udi Laaland, Henning Giøe til Kjerstrup, Hovedsmand paa Nykjøbing og Stifts-Regenter over Falster, og Lauge Venstermand til Pederstrup, Landsdommer udi Laaland og Falster. Vidissen udstedtes, efter at M. Niels Jespersen, Superintendent over Fyns Stift, »udi god Lyd« havde ladet læse Kongens omtalte aabne Brev for bemeldte Herrer »og den menige Mand, som her samme Dag tilstede var«. 2. Dronning Sofies Privilegium for Præsterne paa Laaland, dat. Kjøbenhavn 21de Juni 1589, (trykt i Danske Mag. 4 R. V, 164—5). 3. Christian IV's Forsikring til Gejstligheden, dat. Kjøbenhavn 25de Maj 1608, udstedt i Anledning af Prinds Christians Valg til Tronfølger (trykt i Danske Kirkelove III, 28—9).

Afskriften af disse Breve har følgende originale Paa-tegninger fra 1621, der vise den Omhyggelighed, hvormed Præsterne paa Laaland vaagede over deres Frihedsbreve:

Ad dette er en rett viss Vidisse aff forskriffne 6 konge breffue vdtagen aff originalen, som findes vdj Stockemarccke kircke vdi lande kisten, dett kiendis Jeg Jurgen Faxe, præst vdj Mariæbo och Prouest vdj Moosse herridtt, met denne min egen hanndtt.

Dette samme bekræfter vi effterfølgendes mett vores egen hender vnderschreffuen, Jens Erichsen Bang, prest i Sandby oc proust vdi Nørreherrith.

Thette stadfester Hans Jensøn, prest i Lande och prouest y Sønderherritt, att disse forsk^{ne} copier er ord fra ord wdschreffne, eptther som Originalen indeholder.

Christen Mattzen Brun, præst y Hillestedt och proust y Fullseherrit, bekiender dette forskreffne saa att verre y Sandhedt.

At disse sex Copier ere schreffne wdj Stockemarccke den 18. Junij Ao. 1621, det bekiender Jeg Hans Win-gaardt, prest y Ryde, met egen haandt.

Effter min herridtz proustis Her Jørgen Faxis befaling, prest udi Mariebo och proust udi Musseherritt, vor Jeg och offuerverendis, der disse copier blet skreffvit, kiendis Jeg Niells Christenssøn, prest til Vogensted och Ingestofft sogner, med egen haandt.

Disse sex copier at vere skreffued effter de Originaler, som findes vdj Landskisten i Stockemarcke kircke, vidner ieg Jørgen Christenssøn, prest thill Brandersløv.

Adkomstbreve paa Kalentegodset.

1. Som det ældste bekjendte Adkomstbrev paa Sønderherreds Kalentegods meddeler P. Rogert et, uden paa hvilket stod skrevet: »Fundats eller Skjøde paa det Gods i Houby 1420•; men det meste af Brevet var allerede i Rogerts Tid hensmuldret, saa at der kun kunde ses, at det var udstedt af Jacob Nielsen . . . i Laaland, og at Skjødet var modtaget af Claus Venstermand. Brevet, der var dateret M^ocd^oxx^o feria quarta infra octavam visitationis sanctæ Mariæ, var medbeseglet af Hr. Henneke, Præst i Gloslunde, og Hr. Henning, Præst i Søllested, samt af Gereth Kætylhoeth og Syvert Nielsen, Væbnere.

2. Lov for Laghævd paa det Kalentegods i Houby. Dat. Sønderherreds Ting An. 1455.

3. Pædher, Sognepræst i Tylletzæ og Oldermænd i Vor Frue Kalente i Sønderherred i Laaland, Prior Beind i Halstædhæ Kloster, og Niels Brun i Skowlænge, gjøre vitterligt, at vi med alle Brødres Raad og Samtykke have undt og i Leje ladet Hans Munch i Tornby i Rydhe Sogn vort Kalentegods, liggende i forskrevne Tornby, for en aarlig Afgift af 15 Skp. Byg og med Forpligtelse til at forbedre paa Jorden og at »være os hørige og lydige til forskrevne Kalente«. Datum An. Dn. M^ocdlxx quarta feria infra pasche¹⁾.

¹⁾ Dette Brev, men med forskellige meningsforstyrende Fejllæsninger, findes ogsaa hos Rhode, Saml. til Lollands og Falsters Hist. II, 283—4.

4. Anders Graa i Søllested, af Vaaben, som den Dag Sønderherreds Ting sad, Prior Beindh i Halstædhæ Kloster, Hans Matssen i Ore o. fl. gjøre vitterligt, at Aar M^ocdlxxx 2°, den Torsdag næst efter Symonis et Judæ, var skikket for os paa Sønderherreds Ting i Laaland Hans Munch i Tornby og bedes om et uvilligt Tingsvidne saa lydende: om nogen havde hørt eller spurgt, [at der var] givet Illing eller Kære der til Tinge paa det Kalentegods, han nu udi sidder, som hører til Vor Frue Kalente i Sønderherred. Han fik derpaa Vidne, at ingen havde hørt nogen kære derpaa, før nu i Aar Esben Marcussen i Tornby havde givet Illing paa en Ager.

5. Hans Rigertsen, Maalsmand udi Øm, og Per Lang i Oræ gjøre vitterligt, at Aar Mcdlxxxx, dominica jubilate, paa Sognestevne i Arninge for os og menige Almue var skikket hæderlig Mand Hr. Niels Hansen, Præst og Vicecuratus sammesteds, og spurgte, om nogen havde hørt eller vidste, hvem der af gammel Tid havde oppebaaret det Landgilde, som aarlig udgives af den Bolig, som Oluf Nielsen i Gloslunde boer paa. Dertil svarede Almuen, at den, der havde boet i bemeldte Bolig, altid havde givet til aarlig Landgilde 1 Pund Byg til Vor Frue Kalente i Sønderherred, og havde ingen haft Magt til at oppebære samme Korn uden efter Oldermændens Befaling udi Vor Frue Kalente i Sønderherred. Derpaa blev samme Dag udstedt et Sognevidne, der tillige vidnede, at Hr. Daniel i Arninge, hvis Sjæl Gud naade, oppebar bemeldte Landgilde i mange Aar, naar det ham tilfaldt efter Hr. Oldermands Befaling¹⁾.

6. Tingsvidne af Sønderherred om et Pund Byg, Oluf Nielsen [i Gloslunde] har givet til vor Frue Kalente i Sønderherred. Dat. Anno 1490.

7. Anders Deghn udi Gluslundhe, Ærich Clausen i Strogeby, Matz Hansen i Danmar o. fl. gjøre vitterligt, at

¹⁾ Brevet findes ogsaa meddelt af Rhode i Saml. t. Lollands og Falsters Hist. II, 278—80.

Aar Mcdxc primo, dominica Palmarum, var skikket paa Gluslundhæ Sognestevne Hr. Rasmus, Sognepræst i Danmarr, paa alle Brødres Vegne i Vor Frue Kalente i Sønderherred, og adspurgte Almuen i Gluslunde Sogn, om de havde hørt eller spurgt, at Kongens Foged eller Biskops Foged havde nogen Tid¹⁾ i Hoby paa forskrevne Kalentes Gods, som Truels Folmersen nu paabor, eller at nogen havde gjæstet eller haft i at sætte eller af at sætte forskrevne Gods uden Brødrene i samme Kalente. Dertil svarede menige Almue, at i 40 Aar og mere da kunde de aldrig høre eller spørge, at nogen Kongens eller Biskops Foged havde gjæstet forskrevne Kalentegods, før nu »skøns» 10 eller 12 Aar siden, at Gæreth, som da boede paa Godset, bad Hans Byldh, Biskoppens Foged, til sig for Vilje og Venskab, fordi han havde sejlet ud udi Forbud, og Hans Byldh skulde forsvare ham for den Sag. Og sagde og menige Almue, at de aldrig havde hørt, at Kongens eller Biskops Foged havde indsat eller afsat nogen Mand paa forskrevne Kalentegods. Derpaa blev samme Dag udstedt et Sognevidne²⁾.

8. Jens Heye, Capellan i Gloslunde, Anders Degn og Esbern Henriksen ibid. gjøre vitterligt, at Aar Mcdxcix⁰, Dominica ante festum beati Kanuti regis et martyris, var skikket for os paa Gloslunde Sognestevne Hr. Anders Krag, Sognepræst i Rydhæ, og fik et Sognevidne paa, at ingen i 40 Aar eller mere havde hørt eller spurgt, at der havde været illet og kæret paa Vor Frue Kalentes Gods i Hoby, som Troels nu paabor, før end i Aar Jøren Olesen har illet derpaa.

9. Tingsvidne udstedt af Hans Rigertsen i Øm, Foged paa Sønderherreds Ting, o. fl. om at Hr. Anders Krag i Ryde, Mcdxc nono, den Torsdag næst for S. Lavrits Dag,

¹⁾ Her var et Hul i Brevet.

²⁾ Hos Rhode, Saml. t. Lollands og Falsters Hist. II, 280—1 findes. Brevet ogsaa (ukorrekt) aftrykt.

lod læse ovenstaaende af Hr. Jens Heye o. fl. udstedte Gloslunde Sognevidne, og at Jøren Olsen ikke lod læse Ejendomsbrev eller Pantebrev, han skulde have paa det nævnte Gods i Hoby.

10. Mattis Lavidssen i Olstorpæ, af Vaaben, Landsdommer i Laaland, Per Jensen, Foged i Galmyndrup o. fl. udstede Mcdxcix, den Onsdag næst for Vor Frue Dag natiivitatis, et Landstingsvidne til Stadfæstelse af foranstaaende Herredstingsvidne ¹⁾).

11. Jøren Marswyn gjør vitterligt, at Hr. Anders Krag og Moens Degn mødte for ham paa Hagenskov, Lørdag for S. Michels Dag 1501, og kundgjorde, at Jøren Olsen havde »broth« sex Ugers Stevning over dem paa noget Gods paa Kalentes Vegne i Sønderherred i Laaland, som de havde tilforn taget Stadfæstelsebrev paa, og mente, at det var idag deres rette sex Ugers Stevningsdag, og bød dem i alle Rette. Dertil svaredes dem, at der var ingen 6 Ugers Stevning given over dem i den Sag, men Gjenbrev havde Jøren Olsen taget mod deres Stadfæstelse ²⁾).

12. Jeg Johan Oxe til Nielstrup, Ridder, kjendes og gjør vitterligt med dette mit aabne Brev, at jeg haver været paa et venligt Mageskifte med hæderlige Mænd Oluf Grubbe, Sognepræst til Arninge Kirke, Rasmus Kortsen, Sognepræst til Danmarre Kirke, Oluf Hemingsen, Capellan til Vesten-

¹⁾ Landstingsvidnet findes aftrykt hos Rhode, a. Skr. II, 324—5. Kong Hans's Stadfæstelse paa Landstingsvidnet er anført ovenfor S. 424—5.

²⁾ P. Rogert bemærker: Dette Brev havde intet Bogstav, til Tegn (o: hvilket var et Tegn paa) at det ikke var blevet registreret med de andre Gejstlighedens Breve her i Laaland 1626 den 26. Juli, da de 4 Provster her i Laaland (M. Knud Lerke i Nysted, Hr. Jens Bang i Sandby, Hr. Christen Brun i Hillested og Hr. Hans Pedersen i Vesterborg) vare samlede i Stokkemærke for der at registrere de Brevskaber, Gejstligheden vedkommende, som der forvaredes i en stor beslagen Knubkiste; ikke heller findes dette Brev optegnet i det Register, som samme Tid af samtlige Provster blev gjort og hvoraf hver Provst tog en Kopi.

skov Kirke, Niels Heye, Sognepræst til Skovlænge Kirke, Laurs Oelsen, Sognepræst til Thilitze Kirke, Hans Burd, Capellan til Søllested Kirke, og Mats Hansen, Sognepræst til Ryde Kirke, saa at de skulle have saa meget Gods og lige saa megen Rente, som jeg haver fanget af for^{ne} Danne-mænd i Tornby liggende i Ryde Sogn i Laaland, som Jørgen Munck nu udi bor, som skylder aarlig Aar til Land-gilde femten Skjepper Byg, en Skilling grot. Derfor skulle de have til evindelig Eje femten Skjepper og en Skilling grot udi min Gaard, liggende udi Ottherslef udi Nørherred i Laaland, som Oluf Bosen nu udi bor, og skal han yde dem for^{ne} 15 Skp. Byg og 1 Sk. grot til gode Rede, udi hvor de det ville have udi Laaland. Og skete det sig saa, det Gud forbyde, at for^{ne} Rente vorder dem afvunden med Landslov, Kirkelov eller med nogen anden Rettergang, da bepligter jeg mig eller og mine rette, sande Arvinger at antvorde dem deres eget Gods igjen inden sex Ugers Dag der næst efter kommendes, uden al Kost, Tæring eller Møde i nogen Maade. Brevet er beseglet af ærlige og velb. Mænd, Jørgen Graa, Landsdommer i Laaland, Knud Gøe til Kjelstrup, Erik Mogensen til Bramslykke og Per Ogesen til Bregningsgaard. Datum Nielstrup feria sexta post festum divi Dionysii, Anno Domini M. D. xxx¹).

13. Jeg Per Oxe til Nielstrup kjendes og vitterligt gjør med dette mit aabne Brev, at jeg af menige Kalente-brødre og Sognepræster udi Sønderherred og Nørreherred udi Værge og Forsvar haver alt deres Vingods og Kalentegods, som for^{ne} Præster haver liggendes i Sønder og Nørreherred; dog med saadanne Forord, at for^{ne} Præster skulle selv oppebære og til dem at annamme al den visse Landgilde og visse Rente, som ganger af samme Gods aarlig Aars. Og skal jeg have i og af at sætte og Gjæsteri og alt andet, hvis Herlighed deraf gangendes vorder. Og naar Gud det saa forset haver, at jeg død og afgang er, da

¹) Jvfr. Rhode a. Skr. II, 284—5.

skulle for^{ne} Vingods eg Kalentegods igjen komme til for^{ne} Sønder og Nørreherreds Præster kvit og fri og ubehindret i alle Maade. Til ydermere Vidnesbyrd trykker jeg mit Signet nedenfor dette mit aabne Brev. Skrevet udi Vestenskov Tirsdagen næst efter Omnium Sanctorum Dag, Aar Mdxlii.

14. Hilsen med Gud. Beder jeg eder, Rasmus Kore i Hellinge, Hans Arildsen i Høyd, Laurs Ruugh i Torrich, Hans Nielsen i Store Lindeth, Gregers N. i Maultvingh, Laurs Hansen i Sandby Sogn, liggendes til Vin og Messebrød udi Nørreherred, og Laurs Smed i Rolycke, Niels Olufsen i Westerboe, Matts Thomesen smst., Laurs Olsen i Gloslunde, Hans Koder i Houby, liggendes til Calente udi Sønderherred og Nørreherred: at I her efter yder og giver Provsterne og Præsterne udi fornævnte Herreder, og svare ingen anden end samme Provster og Præster hver udi sit Herred, og giver dennem eders Landgilde og al hvis Rettighed, som haver gaaet af eders Gaarde af Arilds Tid, indtil I fanger videre Besked af mig. Tager der ingen Forsømmelse for. Datum Aalholm den 19 Martii Ao. 71. Albret Oxe¹⁾.

15. Vi efterskrevne Jens Rasmussen udi Vestenskov, Niels Ipsen i Gluslunde, Niels Pedersen i Lande, Svend Matsen i Danmarkre, Rasmus Thuesen i Vesterborg, Matthis Brun i Stokkemarke, Christiern Nielsen i Syllested, Anders Hansen i Tilytsze, Peder Ibsen i Rydhe og Niels Lauritzen i Arninge, Sognepræster udi Sønderherred udi for^{ne} Sogne, kjendes og gjøre vitterligt for alle udi dette vort aabne Brev og egen Haand underskrevet, at Aar etc. 1571 den 24 Octobris vare vi forsamlede udi Grøishaffue Kirke nogen mærkelige Ærinde at udrette, og besynderlig at gjøre en endelig Beslutning og Forvaring indbyrdes imellem os selver paa noget Calentegods og Vingods, som vi have udi Sønder-

¹⁾ Brevet har Paategninger om at være læst til Tinge baade paa Sønder og paa Nørreherreds Ting i Aaret 1571. Jvf. ndf. S. 440—1.

herred og Nørreherred. Hvilket Gods os nu paa det ny af vor allerkjæreste, naadigste Herre, Konning Frederik den Anden, naadeligen ved sin fuldmyndige, velb. Albret Oxe, vor Lensmand, undt og givet er, at de Vingods og Calentegods [Tjenere] skulle herefter, som de haver tilforn gjort af Arildstid vore Formænd, give os deres Landgilde, Smaa-redsel eller anden Herlighed, som for^{ne} vor Lensmands Følgebrev indeholder etc. Da have vi for det første for godt anset, bevilget og samtykt, at disse efterskrevne Vingods-Tjenere som er Rasmus Kore i Hellinge, Oluf Clausen i Store Lindet, Christiern Jude i Mageltving og Matthis Thomesen i Vesterbo, skulle her efter aarligen (som de af gammel Tid gjort have) udgive deres Landgilde til Vin og Messebrød, og samme Landgilde med al anden Smaaredsel og Bede skal Provsten udi Sønderherred, som nu er eller kommendes vorder, annamme og os deraf igjen give til gode Rede hvert Aar til Jul, Paaske og Pintsedag hver Præst udi Sønderherred en Pot Vin og 50 Messebrød til Guds Tjenestes Ophold, foruden (o: uden) al videre Afgift og Regnskab i nogen Maade. Fremdeles have vi bevilget og samtykt, at hvilken Præst eller Herredsbroder, som gjør vort Calente her udi Herredet, han skal nyde, bruge og beholde samme Aar vore Calentetjeneres Landgilde foruden al Afgift eller Regnskab i nogen Maade, som ere disse efterskrevne Tjenere: Hans Houten i Vindeby, Hans Koder i Houby, Laurits Olsen i Gluslunde. Men hvis at nogen af vore for^{ne} Vingods- eller Calentegods-Tjenere afdør eller afflytter samme for^{ne} Gods enten i Nørreherred [eller Sønderherred], da skal for^{ne} vor Herredsprovst, med vor Oldermands Raad og nogen Herredsbrødres Samtykke være pligtig samme Gaard at bortfæste, og indlægge samme Gaardfæstning hos Oldermanden, menige Herredsbrødre til Gavn og bedste, og dennem for samme Gaardfæstning, naar paa-æskes, gjøre Rede og Regnskab, dog undtaget at Sognepræsten i Gluslunde, som nu er eller kommendes vorder, skal nyde, bruge og beholde herefter, som han af Arildstid

haft haver, al den Herlighed, som gaar af Lavrits Olufsens Gaard i Gluslunde, som er Stedsmaal, Landgildspenge, til Præsten 26 Sk. og til Degnen ibid. 6 Grot; men Landgildet, som er 1 Pund Byg, skal ydes (som før er sagt) hos den, som Calente gjør. Desligeste haver [vi] og samtykt, at hvis forne Calentegods eller Tjenere kommer os fra igjen, enten med Dom eller udi andre Maade, at alle Præsterne ikke oppebær hver for sig samme Calentetjeneres Landgilde, naar som de have gjort Calente, da skulle de, som samme Landgilde have oppebaaret, give fra sig til de andre Herredsbrødre, som intet Landgilde have annammet, saa meget, som menige Herredsbrødre kan tykke ret at være. Og have vi indbyrdes endelig besluttet, at ingen Enke efter sin salig Husbondes Afgang og Død skal være pligtig samme Calente at gjøre etc. Til ydermere Vidnesbyrd, at saa er udi Sandhed, som forskrevet staar, trykke vi vore Signeter neden for dette vort aabne Brev¹⁾. Datum die et loco ut supra.

16. Ydmygst Memorial angaaende Kalentegodset i Nørre- og Sønderherred i Laaland.

Det er klarlig nok at se af Sønderherreds Kalentebrev Ao. 1388 die Storum Petri et Pauli Apostolorum skrevet, at udi slig højtidelig Begjængelse adskillige Adelspersoner, Riddere, Væbnere, Adelsmænd og Fruer, have været indlemmede, som der tælles til 22 adelige Personer, og i de Dage baade havde Evne og Vilje til at gjøre noget godt til at styrke og forøge Guds Tjeneste, om end skjønt de ej have haft den saa retsindelige og fornumstigen hos dennem. Hvorfor ej andet end rettelig kunde sluttet, at Kalentegodset af deres og afdøde Venners Gavnildhed maa have sin Ophav. Thi saa haver Hr. Otto Skinkel til Iversnæs, Ridder, Ao. 1446 givet de hæderlige Herrer Sogne-

¹⁾ Rogert bemærker: »Dette Dokument hverken var eller havde været beseglet eller underskrevet.« (Maaske har det da kun været en Afskrift af Originaldokumentet, som i hans Tid var bevaret, hvad de hist og her udeglemt Ord kunne tyde paa.)

præster i Vends Herred i Fyn tvende Bøndergaarde for at holde ham og sine Venner en Memoria i alle deres Messer, i det Sted endnu holdes aarlig Gudstjeneste¹⁾; og besiddes sligt og andet Gods i andre Stifter aldeles upaaanket og upaailsket i alle Maade, [som] med flere fromme Christnes Exempler her kunde opregnes. Iligemaade maa benævnte Adelspersoner som Kalentebrødre og Søstre saa rigelig i deres Samkvem, som skete fire Gange om Aaret, have ofret, ogsaa i deres yderste have skjænket, at Præsterne der i Herredet Ao. 1498 vel kan have kjøbt sig saa meget Jordegods til for deres egne Penge, efter højlovlig Ihukommelse Kong Hanses Beskjærmelsesbrevs Lydelse, saasom de nu i Herredet kunde have, eller og en Del Gods af samme Adelsfolk givet for at føre dem ind i deres Messebøger circa memoriam vivorum et mortuorum. Saa ej skal kunne bevises, at saadant Kalentegods fordem nogensinde Kronen at være frakommet; thi dersom saa havde været, havde velb. Peder Oxe til Nielstrup, da han havde Amtet i Forlening af Kongen, vistnok ikke ladet under hans Forsvar Præsterne nyde deres Landgilde og anden Rente deraf, efter hans Forpligt og Beskjærmelsesbrevs Formelding, skrevet udi Vestenskov Præstegaard Tirsdagen næst efter omnium sanctorum Dag Ao. 1542, som er efter Reformatsen; langt mindre havde velb. Albert Oxe til Nielstrup, da Lensmand, udgivet sit Følgebrev til Bønderne paa bemeldte Vin- og Kalentegods, af Dato Aalholm 19 Martii Ao. 1571, at de skulde yde Præsterne hver i sit Herred al den Landgilde og Rettighed, som de af Arildstid givet have, foruden at have noget deraf til Forsvar, med mindre han af højlovlig Kong Frederik den Anden, som da regjerede, havde været fuldmyndiget, hvorom en af Præsterne udi Sønderherred efterladt indbyrdes Beslutning saaledes siger: Ao. 1571 den 24. Oktober vare vi forsamlede udi Grøshave Kirke nogen mærkelig Ærende at udrette, og besynderlig at gjøre

¹⁾ Se Kirkehist. Saml. 3. R. V, 461 ff.

en endelig Beslutning og Forvaring indbyrdes imellem os selver paa noget Kalente- og Vingods, som vi have udi Sønder- og Nørreherred, hvilket os nu paa det ny af vores allernaadigste Herre, Konning Frederik den Anden, naadeligen ved sin fuldmyndige, velb. Albret Oxe, vor Lensmand, undt og givet er, at det Vin- og Kalentegods skulde heretter, som de have gjort tilforn af Arildstid vore Formænd, give os deres Landgilde, Smaaredsel eller anden Herlighed, som for^{ne} vor Lensmands Følgebrev indeholder. Udi hvilket Følgebrev udtrykkelig navngives bemeldte Kalentegods, saasom det beliggendes er endnu i denne Dag. Og kunde vel saa heraf tilfulde kjendes, af hvad Aarsag Præsterne have beholdt dette Kalentegods i rolig Hævd i saa mange Aar, baade fordi det dennem af fromme Christne, derfor at holde Gudstjeneste, er givet, og aarlig Kalenteprædiken derfor endnu holdes. Og havde Hs. Majestæts højlovlige Forfædre dertil villet have nogen Ret, da havde Kalentegodset vel tillige med Vingodset dennem længe siden været ganske betaget. Vel er det saa, at Kgl. Maj.s Danske Lov pag. 188 forbyder alle Kalentegilder og Gjæstebud, men ej nogen retsindig Gudsdyrkelse, til hvis Vedligeholdelse dette Gods der i Herrederne af Alders Tid er lagt. At derpaa ej af Deres Kgl. Maj. er taget nogen Confirmation, er alt gjort udi underdanigst Formening, at saadant Gods, som af milde Christne er til slig gejstlig Brug givet, nok formedelst de gejstlige Friheders Confirmation var stadfæstet. Er ej heller især paa noget saadant Gods, som her og der i Stifterne meget af findes, ved nogen Konges Regjerings Indtrædelse taget Stadfæstelse. Det (s: at) Provsterne af dette Gods med Herredsbrødrenes Samtykke undertiden kan have haft den meste Indkom, kan vel være, fordi deres Herredsbrødre have skjønnet derpaa, at Provsterne i disse tvende smerste Herreder, hvor ej saa mange Visitatspenge falde, og Vejene ere meget slemme, have en besværligere Visitats og, formedelst Hr. Biskoppen er dennem vidt fraliggende, en og anden møjsom Forretning, som ej saa lige paakommer

Provsterne i Fyn; dog Gudstjenesten derfor ej vorder for-
sømmet, men og ved Provsterne deres des flittigere Visi-
tats er des mere forøget. Forhaabe derfor Herredsbrødrene
i al Underdanighed, at Hs. Kgl. Maj. ej bortgiver dette
Guds til Kapellanen i Nakskov, efterdi deres Forfædre have
kjøbt det i bemeldte Maader for deres egne Penge, eller
og dem givet til gejstlig Brug, og det Kronen fordum ingen-
sinde haver været berettiget, men de det udi saa mange
deslige Aar udi rolig Hævd nydt, om end skjønt de da og
da ved Lensmændenes Myndighed have ladet sig betage en
Del af dets Herlighed¹).

Det sidste Stykke i Rogerts Samling af Afskrifter af
Dokumenter vedkommende Sønderherreds Kalent er det
aabne Brev af 25de Marts 1704, hvorved Kong Frederik IV
stadfæster alle de Gejstligheden i Danmark »af vores elske-
lige kjære Her Fader og andre vores kongelige Forfædre
allernaadigst forundte Friheder og Benaadninger, saa vidt
de ikke allerede ved andre allernaadigst gjorde Anordninger
ere forandrede, og saa vidt de ej imod vores Jura Maje-
statis, absolutum Dominium, Souverainitet og Arverettighed
befindes at stride.«

¹) P. Rogert bemærker: »Videre var ikke skrevet, saa at det var uden
Slutning, Datum og Underskrift«. Indholdet viser dog, at Stykket
er yngre end danske Lov, og vistnok fra den Tid, da der under
Christian V skete de mange Forandringer med de laalandske
Præstekald (se nedenfor S. 445 ff.).